

Vinko Škafar*

*Pomen bl. Antona Martina Slomška za
opismenjevanje Slovencev v 19. stoletju*

*The significance of the Blessed Anton Martin Slomšek in the
acquisition of literacy by Slovenians in the 19th century*

Izvleček

Prispevek je pripravljen ob 150-letnici smrti škofa, pedagoga, pesnika, pisatelja in narodnega buditelja blaženega Antona Martina Slomška. Začeni z njegovim življenjepisom, nadalje pa po njegovem temeljnem pedagoškem delu *Blaže in Nežica v nedelskeji šoli* nam avtor predstavlja pomen in delovanje nedeljskih šol, predvsem pa prizadevanja Antona Martina Slomška za opismenjevanje Slovencev v 19. stoletju. Med drugim avtor predstavlja tudi Slomškov pedagoški način učenja računstva ter pisanja v slovenskem in nemškem jeziku, kasnejše odmeve na delo *Blaže in Nežica v nedelskeji šoli* in vpliv dela na kasnejše pisce slovenskih učbenikov. Pisec prispevka spregovori tudi o Slomškovem vplivu pri opismenjevanju Slovencev med Muro in Rabo ter o prvem dotedanjem nauku o pisanju pisem in listin.

Abstract

The article was written for the 150th anniversary of the death of the bishop, teacher, poet, writer and advocate of the Slovenian nation, the Blessed Anton Martin Slomšek. Starting by outlining Slomšek's life, the author uses Slomšek's educational text *Blaže in Nežica v nedelskeji šoli* (*Blaže and Nežica in Sunday School*) to talk about the importance and activities of Sunday School and, above all, Slomšek's endeavours to bring literacy to Slovenians. The article also presents Slomšek's way of teaching mathematics and writing in both Slovenian and German, and the later echoes of *Blaže in Nežica v nedelskeji šoli* and the influence of this work on the later authors of Slovenian textbooks. The author also talks about Slomšek's influence in bringing literacy to the Slovenians between the Rivers Mura and Raba and about the first teaching about writing letters and documents.

Ob 150-letnici smrti bl. Antona Martina Slomška (26. 11. 1800 Slom, Ponikva pri Šentjurju - 24. 9. 1862 Maribor) bi rad predstavil Slomškov pomen za opismenjevanje Slovencev v 19. stoletju.

* Vinko Škafar, doktor teologije, Teološka fakulteta v Ljubljani, e-pošta: vinko.skafar@rkc.si.

Slomškovo šolsko in pedagoško delovanje

Bržkone je še vedno najcelovitejša razprava o Slomšku kot šolniku in pedagogu disertacija Vinka Brumna »*Blaže in Nežica*«, *Kulturno-pedagoški pomen Slomškovega dela* (1936), predvsem njen osrednji del *Slomškov program*.¹

Kratek življenjepis Antona Martina Slomška

Rodil se je kot prvi otrok Marka Slomška in Marije roj. Zorko na Slomu, župnija Ponikva pri Šentjurju. Leta 1811 začne obiskovati Prašnikarjevo nedeljsko šolo. Jeseni 1814 se vpiše v prvi razred celjske gimnazije, ki jo konča leta 1819 in se vpiše na ljubljanski licej, leta 1820 je na liceju v Senju, ki ga konča z odliko; leta 1821 konča drugi tečaj modroslovja v Celovcu in nadaljuje s teologijo. Po tretjem letu teološkega študija, 1824, je posvečen v duhovnika, nato konča teologijo in postane kaplan na Bizeljskem, leta 1827 pa je prestavljen za kaplana k Novi Cerkvi pri Vojniku. Po dveh letih, leta 1829, je imenovan za spirituala v celovškem bogoslovju, kjer ostane do leta 1838, ko postane nadžupnik v Vuzenici. Po šestih letih župnikovanja v Vuzenici, leta 1844, postane stolni kanonik pri Št. Andražu v Labotski dolini, po dveh letih, leta 1846, za kratek čas opat v Celju in istega leta, 1846, je imenovan za lavantinskega škofa. Leta 1859 z dovoljenjem papeža Pija IX. preseli škofijski sedež v Maribor, kjer ustanovi bogoslovje in umre 24. septembra 1862. Papež Janez Pavel II. ga je 24. septembra 2009 v Mariboru razglasil za blaženega.

Šolniška in pedagoška Slomškova izobrazba

Do 11. leta starosti je bil Slomšek deležen predvsem domače družinske vzgoje. Odtlej ga je za vedno zaznamoval kaplan Jakob Prašnikar. Med obiskovanjem gimnazije v Celju je leta 1817 in 1819 naredil tečaj in izpit za domačega učitelja, kar je izkoristil v praksi, ko je učil sina celjske Uhlove rodbine.² V Celovcu je na liceju poslušal Hartnaglova predavanja iz obče pedagogike in naredil tudi izpit ter poslušal predavanja iz kmetijstva. Leta 1839 je bil katehet na celovski normalki in predavatelj katehetike in pedagogike na bogoslovnem učilišču. Pedagoške ideje si je pridobival iz Svetega pisma in se tudi sam izobraževal. Že od 3. razreda gimnazije si je zapisoval domača zdravila in nasvete iz raznih knjig, kar pomeni prirojeno zanimanje za naravoslovne vede, obenem pa kaže na njegovo praktično usmerjenost. Ljubezen do slovenščine je nekaj, česar tukaj ni mogoče opisati, saj bi zaslužilo posebno razpravo.

1 Vinko Brumen, »*Blaže in Nežica*«, *Kulturno-pedagoški pomen Slomškovega dela*, Inauguralna disertacija, V Mariboru 1936, 36–92. Brumen je dobil za svojo disertacijo, ki sta jo ocenjevala dr. Karel Ozvald in dr. France Kidrič, v študijskem letu 1934/35 »svetosavsko nagrado Nj. Vel. kralja« (Vinko Brumen, n. d., 3).

2 Vinko Brumen, n. d., 37.

Stenska slika »Anton Martin Slomšek« na Primskovem pri Kranju, izdelana v maju 2005, delo restavratorke in slikarke mag. Anite Klančar Kavčič. (foto Vid Klančar)

Zelo zanimivo pa je, da je Slomšek kot novomašnik in še študent v šolskem letu 1824/25 s hvalevredno marljivostjo in izredno spretnostjo deloval v celovški nedeljski šoli. »To je bila gotovo nedeljska ponavljalna šola, saj v Celovcu menda ni bilo treba nedeljske začetne šole.«³

Na prvem kaplanskem mestu na Bizeljskem je ustanovil začetno nedeljsko šolo, v katero se je prijavilo toliko otrok obeh spolov, da je zmanjkalo prostora. Na drugem kaplanskem mestu v Novi cerkvi pri Vojniku je našel nedeljsko šolo, saj je menil, da je dekan Jakomini začetnik takih šol. V šoli bi naj bil imel Slomšek 130 otrok, ki jih je vadil tudi v cerkvenem petju.

Kot spiritual je bogoslovcem v Celovcu priporočal, naj se kot bodoči dušni pastirji usmilijo mladine in naj snujejo nedeljske šole za tiste učence, ki jim iz kakršnih koli razlogov ni mogoče obiskovati redne šole. »Svetoval jim je, naj grade ves uk na materinskem jeziku, saj je vedel, da ni nemško šolstvo moglo pokazati nikakršnih uspehov. Celo

praktično jim je kazal, kako naj postopajo pri slovenskem bralnem in pisalnem uku. S slovenskim jezikovnim ukom, ki ga je kot spiritual obnovil, je Slomšek v semenišču družil tudi slovensko pastoralko, pedagogiko in homiletiko.«⁴ To je predvsem dodelal sam in s svojimi sodelavci kot lavantinski škof.

Kot spiritual je veliko potoval in si tako nabiral nova splošna in tudi pedagoška spoznanja. Predvsem pa si je hotel ogledati in spoznati različna bogoslovja in življenje ter vzgojo v njih. Tako si je v Gradcu želel ogledati tudi gluhonemnico, a ni našel ne gojencev ne učiteljev, ker so bili na počitnicah.

S prevodi Christopha Schmida je med službo spirituala postal utemeljitelj slovenske mladinske književnosti.

3 Vinko Brumen, n.d., 38.

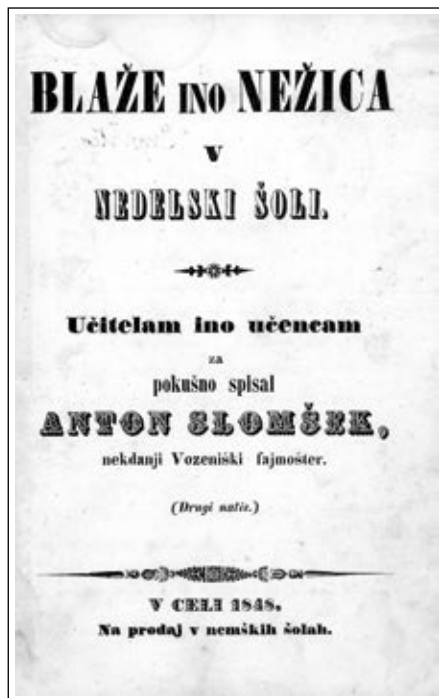
4 Vinko Brumen, n. d., 39. Prim. Vinko Škafar, *Slomškov prispevek k uporabi slovenščine v celovškem bogoslovnem semenišču, na bogoslovni šoli v Št. Andražu in v Mariboru*, v: *Pedagoški pogledi na Antona Martina Slomška*, Slovenski šolski muzej, Zbornik ob razstavi, Ljubljana 1999, 55–59.

Blaže in Nežica v nedeljski šoli

Slomšek je tudi kot spiritual razmišljal o ljudski izobrazbi in slovenskih nedeljskih šolah, tj. o opismenjevanju slovenskega ljudstva. Bogoslovcem je priporočal zlasti nedeljske šole in jim poskušal natančneje očrtati delo in program teh šol, saj jim ni le razlagal, kako naj te šole ustanavljajo in zbirajo učence, temveč jim je tudi praktično kazal, kako naj postopajo pri slovenskem bralnem in pisalnem uku ter kako naj oživljajo uk s petjem. Nedeljskim šolam je želel dati neko vodilo. Plod tega njegovega razmišljanja in dela je članek *O ljudski izobrazbi in slovenskih nedeljskih šolah*, ki ga je 24. aprila 1838 poslal Ljudevitu Gaju za *Danico* in ga omenil dan prej tudi v pismu Stanku Vrazu.⁵ Kot nadžupnik in dekan v Vuzenici je leta 1838 spet prišel v šolsko življenje. Zopet je sam poučeval v nedeljski šoli, kot dekan nadzoroval šolstvo v svoji dekaniji, zato je zopet živo občutil potrebo posebnega programa slovenskih začetnih šol. Leta 1840 je priročnik *Blaže in Nežica v nedeljski šoli* (odslej BN) že pisal, četudi je izšel šele leta 1842 v Celju, drugi natis 1848 v Ljubljani in 1857 v Celovcu, 1943 v Ljubljani (prireديل Vinko Brumen: Cvetje iz domačih tujih logov, 18), faksimile (iz leta 1857) 1991 in 2006 v Celju (Slomškovo zbrano delo).

Značaj dela *Blaže in Nežica*

Slomšek je napisal *Blaže in Nežica v nedeljski šoli*, kar pomeni za nedeljsko šolo, mislil je predvsem na začetno nedeljsko šolo. Pred seboj je imel vse slovensko območje in ne samo Štajersko. »Izrecno pa naglaša, naj se vrši uk samo ob nedeljah in učence uči, naj se ob delavnikih ne mudijo s šolskimi rečmi, ker 'za kmete so delavniki za delo, nedele ino prazniki pa za nauk'.«⁶ Morda je hotel s tem pridobiti zlasti tiste, ki

Prva stran drugega natisa Slomškovega priročnika za opismenjevanje Blaže ino Nežica v nedeljski šoli. (Anton Martin Slomšek, Blaže ino Nežica v nedeljski šoli, Celje 1848, str. I)

5 *Danica Ilirska* 1838, št. 22, št. 23. N 4(1846), 135. sl.; Vinko Brumen, n. d., 114, 28.

6 Vinko Brumen, n. d., 44. Prim. Anton Slomšek, *Blaže in Nežica v nedeljski šoli, Učitelom in učencom za poskušno*, Tretji natis, V Celovcu 1857, Faksimile, Celje 2006, 14. (odslej tudi v opombah BN 14).

niso nikakor mogli pogrešati svojih otrok pri tedenskem delu, oziroma tiste, ki so se bali, da bodo otroci zaradi pouka delo zanemarjali. Seveda pa Slomšek ni izključeval pouka tudi med tednom.

Ureditev nedeljske šole v *Blaže in Nežica*

Nedeljske začetne šole naj bi se ustanovile povsod tam, kjer ni redne vsakdanje osnovne šole, pa tudi tam, kjer sicer obstaja, pa je vsi učenci ne obiskujejo. V Slavini, fiktivnem kraju v *Blaže in Nežica v nedeljski šoli*, »imajo poleg nedeljske tudi redno vsakdanjo osnovno šolo, saj imajo učitelja, ki uči tudi v nedeljski šoli; ta pa sam pravi, ko govori o sadjarstvu, da je skušal pokazati otrokom vsakdanjih šol, kako se drevje sadi in požlahtnuje, a 'so za to delo še prekilovi'; v Slavini so imeli tudi nedeljsko ponavljalno šolo: 'nemški ponavljalci'. Ta pa se je lahko ustanovila le tam, kjer so imeli redno osnovno šolo.«⁷

Zunanja ureditev nedeljske šole

Glavni učitelj in voditelj nedeljske šole je kaplan. On odloči, da gresta v šolo tudi Blaže in Nežica, ter pregovori njune starše, on sam pravi, da za to leto ne vzame več nikogar v šolo, on šolo »odpre«, jo notranje organizira, njega so morali učenci prositi, če so hoteli iti npr. na gostijo itd. Res poučuje v šoli tudi učitelj, vendar je bolj samo pomočnik. Neposredni nadzornik je bil domači župnik, višji nadzornik pa dekan.

Poleg nedeljske začetne šole so imeli v Slavini tudi vsakdanjo začetno šolo in nedeljsko ponavljalno šolo. V *Blaže in Nežica* najdemo še zametke neke druge ustanove. V Slavini je Slomšek imel v mislih tudi nekakšne kmetijske in gospodinjske poklicne tečaje. Poleg teoretskih kmetijskih in gospodinjskih nauk, ki jih je dajal učencem in učenkam v nedeljski šoli, je želel tudi, da bi se dekleta zbirala v župnišču, kjer bi jim kuharica vsako nedeljo kaj pokazala, zdaj v kuhinji, zdaj v sobi, kako se miza pokrije, postelja pospravi, kako se to in ono postavi, kar je potrebno vedeti. Fante pa naj bi učitelj vodil v sadovnjak, kjer bi jim po župnikovem naročilu pokazal, kako se drevje sadi in plemeniti. Tistim, ki bi delo dobro razumeli, naj bi dal tudi mlada drevesca, da bi jih doma vsadili.

Slomšek je v Slavini poleg trivialke in nedeljske ponavljalne šole imel v mislih še nedeljsko začetno šolo, nedeljski krščanski nauk (katehezo) v cerkvi in (najbrž le nedeljske) kmetijske (ali vsaj sadjarske) in gospodinjske tečaje. »Precej podrobno je razvil le svojo zamisel nedeljske začetne šole, nedeljsko katehezo in poklicne tečaje pa je le mimogrede nakazal. Toda idejo je tudi tu sprožil (dasi morda ne prvi) in le to hočem povedati.«⁸

⁷ Vinko Brumen, n. d., 47.

⁸ Vinko Brumen, n. d., 49–50.

Notranja organizacija šole

Svojo nedeljsko šolo je Slomšek po vzorcu trivialk razdelil v dva razreda. V prvi razred so prihajali novinci, ki so se učili v prvi vrsti branja, nekaj računanja in pa petja. Prvošolcem je posvetil v knjigi eno samo lekcijo, zato je težko zanesljivo ugotoviti, kako si je podrobneje zamišljal delo v prvem razredu. Vendar nobena beseda ne daje niti slutiti, da bi prvošolci kaj pisali, čeprav je npr. šolska ustava že v prvi razred uvajala vsaj začetke pisanja.

Zanimivo je tudi, kako si je Slomšek zamislil delo v prvem razredu. Pri poučevanju naj bi jim namreč pomagali tudi pridni in nadarjeni drugošolci kot »oskerbniki« in »oskerbnice«, ki bi pred poukom prvošolce izprašali in jim tudi pokazali v knjigah, česar še ne vedo. Tudi med poukom naj bi jim pokazali, če bi bilo treba. Pri petju naj bi brali pesem s table, da bi se od njih naučili tudi prvošolci, ki še ne znajo brati. Zraven tega naj bi vpisali v svoj katalog, če koga iz tiste klopi ne bi bilo v šolo; to bi povedali tudi »gospodu«. Vsaka klop fantov naj bi imela enega oskrbnika, vsaka klop deklet pa eno oskrbnico.

V drugi oddelek naj bi prihajali (tudi ob polletju) tisti, ki so se že naučili brati, ter so dobili vsaj najosnovnejše pojme iz računanja. Slomšek je mislil že po enem letu učenja v prvi šoli učence dovolj pripraviti za višji oddelek, včasih morda celo v polletju. V drugi oddelek pa so takoj prišli tudi vsi, ki prvega sicer niso obiskovali, ampak so si potrebne spretnosti pridobili sami, kakor npr. Blaže in Nežica. O napredovanju je odločal župnik.

V drugem razredu bi se naj učili pisanja, računanja, nemščine in spisov, obenem bi naj dobili mnogo naukov, ki so potrebni za praktično življenje. V svoji knjigi *Blaže in Nežica* se je Slomšek ukvarjal skoraj samo z drugošolci, saj BN vsebuje 39 šolskih lekcij in je med njimi le ena za prvošolce.

Poglejmo, kako si je Slomšek zamišljal potek pouka. Prvošolci so najprej brali s table, nato iz »bukvic«, temu je sledilo računanje na pamet in nazadnje so se učili peti. V drugem oddelku je učitelj navadno omenil kak dogodek v župniji, vendar pa je potem z boljšim ali slabšim prehodom, včasih tudi brez njega, prešel na vaje v: pisanju, računanju, spisu, nemščini. S tem je morda poskušal doseči, da bi se učenci čimbolj potrudili pri prvem, bolj suhoparnem delu pouka, ker bi potem hitreje prešli na drugi del, ki je bil veliko mikavnejši. Tu je namreč kaplan zopet z boljšim ali slabšim prehodom prešel na kak »življenjski« nauk, ki je bil po možnosti v zvezi z dogodkom, katerega je učitelj omenil na začetku pouka. Pouk se je navadno končal s tem, da so zapeli kako pesem, ki so se je naučili že v prvem razredu, saj Slomšek nikjer ne omenja, da bi se tudi drugošolci učili novih pesmi.

Drugemu oddelku nedeljske šole je Slomšek posvetil večino BN. Vendar skoraj nikjer ne omenja, da bi drugošolci imeli kake knjige. Le nekaj drobcev priča, da ni knjig čisto izločil iz šole. Nikjer pa ne omenja, katere knjige je namenil svojim nedeljskim drugošolcem. Čeprav so bile *Blaže in Nežica* namenjene predvsem učiteljem, so jih rabili tudi učenci. Prav tako se je pozneje trudil, da bi tudi druge spise brali v nedeljski šoli (*Novice*, *Drobtinice* in različne Slomškove knjige), čeprav je želel čimveč

dati s knjigo *Blaže in Nežica*. Kljub temu je Slomšek najbrž mislil, da pri preprostih ljudeh več kot pisana zaleže govornjena beseda, zato je toliko pomembnosti namenil podajanju snovi.

Slomškova šola ni poznala šolnine. Učence so delili v dva razreda in pouk je potekal za vsakega posebej. »Le pri pisalnem uku so dobili spretnejši učenci prej peresa in papir, dočim so manj spretni pisali še nekaj časa s kredo na tablice.«⁹

Šola in ljudstvo

Slomškova šola je hotela biti v najtesnejši zvezi z ljudstvom, saj je hotela biti ljudska šola. »Ni bila namenjena le mladini vsega ljudstva, temveč vsemu ljudstvu na splošno, to se pravi, hotela je res izobrazevati vse ljudstvo. Zato je Slomšek jemal v svojo šolo tudi odrasle, če so le dobro sloveli. Razen tega je hotela šola vplivati na odrasle tudi po otrocih. ... S tega stališča tudi razumemo, zakaj je Slomšek dopustil, da so o posebnih prilikah prišli v šolo poleg rednih učencev tudi odrasli kot nekaki 'izredni slušatelji'. ... Slomškova šola pa je hotela biti prava ljudska šola še v nekem drugem pogledu, namreč v tistem, v katerem trivalka, dasi osnovna šola, ni bila 'ljudska' šola. Slomšek je spoznal, 'da se slovenski vinograd po nemško ne obdeluje prav' in da 'gola nemškutarija v šoli je morija žlahtnega serca in pa blagega slovenskega duha'.«¹⁰

Opismenjevanja v *Blaže in Nežica v nedeljski šoli*

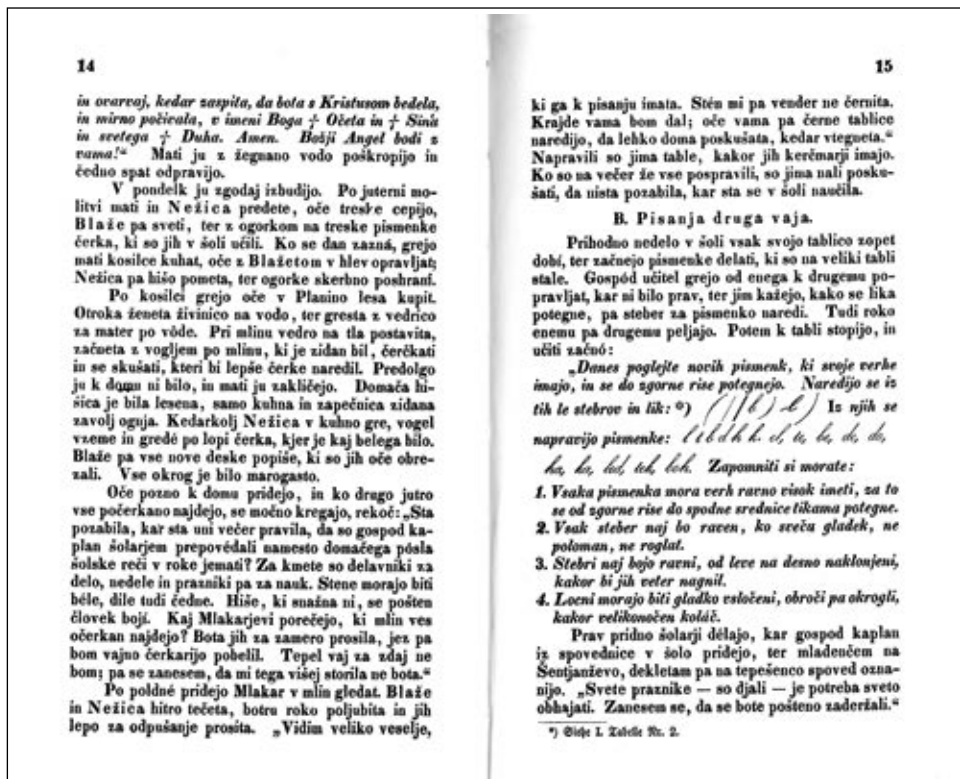
Slomšek ima za razvoj opismenjevanja, prav tako pa tudi za razvoj šolstva na Slovenskem, zlasti še na Štajerskem, brez dvoma neprecenljive zasluge. Z odpiranjem, širjenjem in pospeševanjem nedeljskih šol se je ohranjal slovenski jezik med ljudstvom. Za primerjavo navedimo le nekaj podatkov. Leta 1808 je bilo v lavantinski škofiji le 45 rednih in 23 nedeljskih šol. Leta 1846 pa je bilo 155 rednih in 109 nedeljskih šol. Osnovna šola je tudi v predmarčni dobi »izboljševala znanje slovenskega jezika, širila osnovno pismenost in tako odpirala slovenskemu človeku okno v svet ter ga vsaj posredno tudi še gospodarsko usposabljala.«¹¹

»Slomškovi učenci pišejo najprej s kredo na tablice, nato šele s peresi na papir. Pri prvih vajah jim učitelj in kaplan pomagata ter jim vodita roko pri pisanju. Najprej pišejo posamezne črke in loke, torej del črk, šele nato jih tudi sestavljajo v črke in te v besede. Isto se ponovi, ko začno pisati s peresi na papir. Pri pisanju uporablja torej Slomšek tudi sintetičen učni način. Preden začne Slomšek v poletnem tečaju drugega razreda z nemškim ukom, nauči učence pisati nemške črke. Tudi ob tej priliki piše-

9 Vinko Brumen, n. d., 53.

10 Vinko Brumen, n. d., 55–56.

11 Prim. Slavica Pavlič, *Slomšek in slovensko šolstvo, v: 130 let visokega šolstva v Mariboru, zbornik simpozija*, Maribor-Celje, Mohorjeva družba, 1991, 278.

Pogled na drugo vajo pisanja. (Anton Martin Slomšek, Blaže in Nežica v nedelskejšoli, Celje 1857, str. 15)

jo učenci najprej s kredo na tablice, nato šele s peresi na papir. Vendar opravi sedaj pisanje še veliko hitreje kakor pa pri pisanju latinskih črk. V zvezi s pisanjem je učil Slomšek tudi slovenski pravopis, oziroma je ponavljal, kar so že vedeli učenci iz prvega razreda, ali so se (kakor Blaže in Nežica) sami naučili iz Musijevga navoda. S temi kratkimi navodili pa je storil tudi vse, kar je namenil učencem iz slovenske slovnice. Pravo slovnico je učil šele pri nemškem jezikovnem pouku.¹²

Pouk pisanja v slovenščini

Slomšek je posvetil opismenjevanju v slovenščini v BN prvih 122 od skupnih 304 strani. Po znanem vzorcu v BN ima za opismenjevanje pet poglavij, predlogov ali vaj,¹³ slovenski pravopis¹⁴ in letopis¹⁵ (izpis datuma). Ker pa k opismenjevanju ne

12 Vinko Brumen, n. d., 65–66.

13 BN, 8–9, 15–16, 25–27, 37–38, 39–41.

14 BN, 49–51.

15 BN, 57–58.

spadajo samo črke, ampak tudi številke, ne samo spisi, ampak tudi računanje, zato tudi temu posveča primerno pozornost.

V vajah pisanja je zelo konkreten in praktičen. Tako v **prvi vaji** piše: »Gospod učitelj vsakdemu črno tablico pa kerhel krajde podajo, se k veliki črni tabli vstopijo, rekoč: Lepa reč je pisati – popir po kúrje razpraskati pa ni lepo. S krajdo poprej na tablice poskusite. – Vsak primi svoj kerhel s tremi perstmi desnice. Z levo svojo tablico spodej poprimi, da se ne premika.

Tabla ima po dolgem ravne zarise (čerte alj linije) kakor po žnori, da se roka prave mére privadi. Danes bomo prav lahko med dve srednji zarisi pisali.«

V knjigi BN je podrobno razloženo pisanje abecede, posameznih črk (pismenk) (i, u, n, m, r, v, z, ž, s, š, c, č, e, o, a)¹⁶ in nato predstavi še povezovanje črk.

»Šolarji poskušajo, kakor so jim pokazali. Marskteremu roka spoderkne, in gerdo kavko naredi, pa jo tudi nagloma izbriše in popravi. Vse tiho dela – kar začne k drugemu opravilu zvoniti.«¹⁷

Drugo vajo pisanja Slomšek začena: »Prihodno nedelo v šoli vsak svojo tablico zopet dobí, ter začnejo pismenke delati, ki so na veliki tabli stale. Gospód učitel grejo od enega k drugemu popravljat, kar ni bilo prav, ter jim kažejo, kako se lika potegne, pa steber za pismenko naredi. Tudi roko enemu in drugemu peljejo. Potem k tabli stopijo, in učiti začnó:

*'Danes pogledjte novih pismenki, ki svoje verbe imajo, in se do zgornje rise potegnejo'.*¹⁸

Po predstavitvi novih črk (l, t, b, d, h, k) pa pravi. »Zapomniti si morate:

1. *Vsaka pismenka mora verh ravno visok imeti, za to se od zgorne rise do spodne srednice tikama potegne.*
2. *Vsak steber naj bo raven, ko sveča gladek, ne poloman, ne roglat.*
3. *Stebri naj bojo ravni, od leve na desno naklonjeni, kakor bi jih veter nagnil.*
4. *Locni morajo biti gladko vsločeni, obroči pa okrogli, kakor velikonočen koláč.*¹⁹

Pri **tretji vaji** pisanja Slomšek razloži pisanje črk: j, p, g, f, : »Ob devetih šolarji zopet pišejo. Tistim prav gladko od rok gré, ki so se v praznikih pridno doma vadili. Gospod učitel jih pohvalijo in rečejo:

'Danes bomo male pismenke dogotovili. Kar je srednic in zgornic, že koj čedno pišete. Zdaj pa spodnice dobro pogledjte.'

Šli so šolarjem popravljat, ter so marskteremu roko potegnili, naj bi se raj privadila. Poznej pridejo tudi gospod kaplan pomagat.

'Za te nedele se že zajde, kar ste se pisati privadili' – rečejo gospod učitel. 'Vsako naj se z gosjim perom preskerbi; popir v šoli prejmete – premožni za plačilo, vboгим

16 Črke so v BN pisane vzorčno »z roko« in ne tiskane kot drugo besedilo. To velja pri vajah za posamezne črke, za besede in pisma.

17 BN, 8–9.

18 BN, 15.

19 BN, 15.

ga bojo grajski gospod preskerbeli. Kar vas je bolj vajenih, bote prihodno nedelo na popir poskusili, ki so še nerodnejši, bojo nekaj časa na dilce poskušali.'«²⁰

Pri **četrtni uri pisanja** učitelj uči velike črke. Na začetku pisanja reče: »'Zagreli ste se; zdaj pa le pisarijo v roke. Vučili ste se malih pismenk, in znate že srednice, zgornice in spodnice delati; danes bomo poglavne velike črke začeli. ...

Nekteri si niso upali na popir poskusiti; dali so jim zopet tablico in pa krajdo, da se je roka potegniti privadila.«²¹

V začetku **pete vaje pisanja** Slomšek omenja, da je kaplan zaradi spovedovanja odsoten in ga ni bilo v šolo. »Gospod učitel so jim pokazali druge velike pismenke, ki so jim prejno nedelo ostale.«²²

V BN je tudi posebno poglavje o slovenskem pravopisu, predvsem o velikih začetnicah.²³

Letopis

Pod naslovom »Letopis« Slomšek pouči svoje učence o pisanju kraja in datuma pri sestavkih. Tu predstavi vse mesece v slovenščini (v oklepaju v nemščini) in razloži poimenovanje mesecev. Zelo nazorno, jasno in pregledno (»V Slavini 10. sušca 1848«).²⁴

Računstvo

Slomškovega pouka v računstvu ne bom podrobno predstavljal, čeprav mu Slomšek v BN posveča veliko pozornost v programu nedeljske šole. Opismenjevanje v računstvu bi zahtevalo poseben članek.

Podobno kot pisanju tudi računanju posveča dokaj veliko vaj in s pomočjo njih šolarje uvaja v računstvo. **Prvo vajo** »v številstvu« začena z osnovnimi računskimi operacijami: štetje, seštevanje, odštevanje itd. V njej vabi k štetju od 1 do 100 in nato »ritansko«. Že v tej prvi vaji so zelo različne in tudi dokaj težavne kombinacije.²⁵

V **drugi vaji** »v številstvu« želi naučiti učence pisanja števil. »Potreba vam je tudi številke (števke ali cifre) poznati, da boste saj vedli, koljko je pri vas hišna numera, ki doma na podvojih stoji, in jo znali zapisati. To je za vse prav lahko, ki že male pismenke zapišete. Ravno iz tistih lik in stebrov se naredijo; pa jih nji več, ko deset. Nate jih en za drugoj: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0. Nekoliko viši se potegnejo, ko srednice. Le poskušajte jih!«²⁶

V **tretji vaji** »v številstvu« na pamet poučuje uporabo denarja, kjer pomaga učencem, da bi na pamet znali seštevati in odštevati goldinarje, krajcarje, groše itd.²⁷

20 BN, 25–26.

21 BN, 37–38.

22 BN, 39–41.

23 BN, 49–50.

24 BN, 57–58.

25 BN, 11–12.

26 BN, 26–27.

27 BN, 38–39.

XV. Zdravo teló, nar boljši blagó.

Veliko veselja so šolarji do rajting imeli. Vsako hišno numero so gredé presteli. Ko v solo pridejo, in polno tablo zapisanih števil najdejo, začno števila brati, fantje na glas, dekleta pa tiho. Gospod učitelj pridejo, ino Belakoviga Primaža, ki je nar huj kričal, k tabli zakličejo, rekoč: „Ljudje velijo, de kjer je veliko trusa, je malo prida; bom videl, alj se kaj dostevati znaš. Zapiši! — Gornik ima 5 sodov vina.

Pervi derži . . .	35 veder
drugi . . .	40 ”
tretji . . .	25 ”
šterti . . .	18 ”
peti . . .	29 ”

Koljko veder ima?   Nastevk   147 veder vina.

Zdaj pa proda 136 veder; koljko mu se za kopače ostane? — Bomo predane vedre dostévati ali odstévati? Kaj se tebi zdi, Tomaž? — „Odsteti bomo morli, kar jih je predál.“ Taka je; kar dobimo, nam dosteva pokaze, kar nam po odaji se ostane, nam pové:

h. Odšteva.

Skerbimo naj, de več imamo, kakor odamo; tako nam bo kaj dobriga se ostalo. *Per odsteti bomo trojno število imeli: nastévk, ki je nar večí ino nar zgorní; odstévk, ki je manjší, de se odšteje ino v sredo zapiše. Kar šrajtamo, de nam ostane, je ostájk, ki ga pod podržo zapišemo. P.*

Gornik je dobil vina	147	veder: to je nastévk,	
prédal . . .	136	” ” ” odstévk,	
za kopače mu ostane	11	” ” ” ostájk.	

Hočés prav odstevati:

1. Podpiši manjší števila (odstévk) tako pod večí (nastévk), de bojo edinke pod edinkami, desetinke pod desetinkami i. t. d. stale.

Primer računске vaje. (Anton Martin Slomšek, Blaže ino Nežica v nedelski šoli, Celje 1848, str. 59)

V četrti vaji »v številstvu« s ponavljanjem želi pomagati, da bi že pridobljeno znanje utrdili. Učitelj piše na tablo, učenci na svoje tablice.²⁸ V četrti vaji »v številstvu« nadaljuje z zelo zgoščenim nadaljevanjem računanja, na koncu pa bi naj učence naučili tudi rimske številke, »ktere Slovenci še po starem znajo«.²⁹ Slomšek v BN posebno pozornost nameni seštevanju³⁰, kjer je zelo praktičen in sešteva konkretne stvari (npr. polže, cente, funte) in ne abstraktno. Podobno uči odštevanje.³¹ Za seštevanjem in odštevanjem je predloga za učenje množenja, kjer zelo nazorno predstavi poštevanko, ki jo imenuje »poštevanka, poštevva, množitev«.³² V naslednjem oddelku pa predstavi delitev (razštevva, razštevanka), kar podobno kot množenje predstavi zelo nazorno.

28 BN, 41–42.

29 BN, 57; 55–57.

30 BN, 60–61.

31 BN, 65–66.

32 BN, 70–73.

»Kdor je razšteve dobro vaju, si jo lahko skrajša ter v glavi pošteva in odšteva in ostájk s prihodno številko zistavi«³³

Posebno poglavje posveča menjavi vrednejšega denarja v manjši denar (npr. goldinarja v groše ali krajcarje), menjavi zlatnikov in srebrnikov, kar zelo slikovito in podrobno razloži.³⁴ Dalje razloži tudi uporabo tehtnice (»vage«) pri prodaji.³⁵ Nato razloži uporabo mer za najrazličnejše stvari (suha mera, mokra mera, izmera zemlje itd.).³⁶ Za naslednje šolsko srečanje je Slomšek pripravil pouk: »Kako se debelo število, naj bo pri dnarski štetvi, pri méri ali pri vagi, v drobiš premeni. Imate dnarja alj blaga na debelo, ga v drobiš premenite, ako debelo število z drobnim poštejete«. ³⁷ Tu prinaša številne konkretne primere in jih razlaga, da bi zares razumeli. Posebno srečanje posveča delitvi, »razdelbi«: »Vsaka reč se v svoje dele razdrobi, iz katerih obstoji; 1 goldinar ima 60 krajcarjev, 1 ura ima 4 četertinke i. t. d.«³⁸ Za bistrenje razuma ima še poglavje, ki ga imenuje »vganka po tri«, kjer na duhovit, konkreten in praktičen način pomaga učencem, to je predvsem za starejše in odrasle, kako bistrijo svoj matematični talent.³⁹ Na koncu tega sklopa pa še doda vzorec za pisanje gospodarskega dnevnika oziroma prejemkov in izdatkov: dan in mesec, kaj prejme ali odda, vsota za prejem ali oddajo. Na koncu leta je seštevek prejema in izdatka (gl. kr.) in ostanek denarja (goldinarji, krone). To pa končuje: »Marskdo vé dobro rajtati, pa vender slabo gospodari. Le kdor več pripravi, kakor zapravi, on je dober gospodar. Skerbni bodite, da bote vedli, kam damó.«⁴⁰

Pisanje v nemščini

Slomšek je v BN opismenjevanju v nemščini dal naslov: »Koljkor jezikov kdo zna, toljko človekov velja.«⁴¹ V Avstriji so državljani, ki niso bili Nemci, morali zraven svojega maternega jezika poznati tudi nemščino, če so hoteli v državi kaj veljati. Zato je razumljivo, da je Slomšek v BN posvetil veliko prostora nemščini.

Za pisanje v nemščini pa ponuja naslednja poglavja ali vaje: nemške pismenke,⁴² besedna potega,⁴³ glagoli (djanke): pregib,⁴⁴ terpivni zalog,⁴⁵ sedajni čas,⁴⁶ imena sa-

33 BN, 80, 77–80.

34 BN, 84–85.

35 BN, 85–86.

36 BN, 86–88.

37 BN, 89–93.

38 BN, 103, 103–105.

39 BN, 111–115.

40 BN, 118, 116–118.

41 BN, 123.

42 BN, 123–127.

43 BN, 130–131.

44 BN, 136–139.

45 BN, 147–155.

46 BN, 156–161.

mostavne s členi,⁴⁷ prilogi po stopnjah,⁴⁸ številčnice,⁴⁹ zaimki,⁵⁰ narečje,⁵¹ predlogi,⁵² vezniki,⁵³ medmeti,⁵⁴ stava nemških besed,⁵⁵ nemški pravopis⁵⁶ in kako se zlogi razdelijo in skrajšajo.⁵⁷

Poleg teh splošnih in jezikovih pravil nam BN tudi prinaša številne konkretne uporabne vzorce v obeh jezikih, slovenskem in nemškem, kar je bilo za uporabnike BN zelo koristno. Tako imamo vzorec za čevljarkega mojstra, kako je naredil račun,⁵⁸ podobno v nemščini.⁵⁹

Dalje BN prinašajo tudi vzorec »dolžno pismo«, kjer je točno razloženo, kaj vse mora vsebovati. Najprej prinaša nemški vzorec,⁶⁰ ki bi ga naj do prihodnjic poslovenili in nato je pripravil v slovenščini »kvitengo«, ki bi jo naj do naslednje nedelje prevedli v nemščino.⁶¹ Oba dokumenta sta podrobno razložena. V BN so različni vzorci, potrdila itd.

Zelo zanimiv je vzorec oporoke v slovenščini, ki je lepopisno napisan in za besedilom še sledi podrobna razlaga.⁶² BN prinaša tudi vzorec pisma, ki ga sin pošilja kot čestitko z dobrimi željami za novo leto.⁶³ Po vzorčnem pismu Slomšek podrobno opiše pismo in razloži, kako se pisma pišejo (naslov, znamka itd.) in pošiljajo, kako navadna pisma, kako se pošilja denar v pismu.

Pod naslovom »Naslovstvo« Slomšek podrobno pouči, kako se ljudi naslavlja, in sicer za oba jezika, slovenščino in nemščino. Na štirih straneh razlaga, kako se mora koga naslavlјati, in našteva najrazličnejša poimenovanja različnih služb, poklicev in dostojanstev.⁶⁴

Pred koncem knjige so še vzorci pisem, ki jih piše pastir Blaže Mlinarič svoji sestri Nežici in drugim ter Nežica svojemu bratu Blažetu.⁶⁵ Prav na koncu knjige pa so štiri »podobe«; za vsebino tega članka je najpomembnejša prva podoba, ki prinaša z roko napisane črke in številke.⁶⁶

47 BN, 167–171.

48 BN, 175–179.

49 BN, 182–183.

50 BN, 188–190.

51 BN, 195–196.

52 BN, 196–197.

53 BN, 201.

54 BN, 201–206.

55 BN, 206–208.

56 BN, 212–214.

57 BN, 217–218.

58 BN, 219: »Konto alj izpisek. Teržanu Gregorju Pikelnu sim tole obutel naredil«: letnica, dan, me-sec, cena, podpis prejelnika.

59 BN, 220.

60 BN, 229.

61 BN, 230.

62 BN, 244–246.

63 BN, 251.

64 BN, 252–256.

65 BN, 275–296.

66 BN, 305.

»Slomškovi učenci pišejo najprej s kredo na tablice, nato šele s peresi na papir. Pri prvih vajah jim učitelj in kaplan pomagata ter jim vodita roko pri pisanju. Najprej pišejo posamezne črte in loke, torej del črk, šele nato jih tudi sestavljajo v črke in te v besede. Isto se ponovi, ko začno pisati s peresi na papir. Pri pisanju uporablja torej Slomšek tudi sintetičen učni načrt.«⁶⁷

Pisanje pisem in listin

Slomškov prispevek k opismenjevanju Slovencev ni samo v tem, da bi naučil Slovence brati in pisati, marveč jih je želel naučiti številne stvari. Na kratko jih omenimo: ob branju in pisanju tudi računanje, nemški jezik, pisanje pisem in listin, spoznavanje sveta, nauk o narodi, kmetijstvo in gospodinjstvo, poznavanje države, družboslovje in različne praktične življenjske nauke.

Po Slomšku je učitelj po končanem pouku nemščine na koncu pokazal, »kako se pišejo pisma in listine: računi, zadolžnice, sprejemnice, spričevala, prošnje, oporoke in običajna pisma. Pri tem je nudil nekaj teorije takega pisanja, jih navajal tudi k praktičnim vajam, oziroma jim je nudil vzorce takih listin in pisem. Pisali so jih v slovenščini in nemščini. ... Največji pomen BN pa je bil v tem, da smo dobili s tem prvi slovenski nauk o pisanju pisem in listin. Dotlej nismo imeli ničesar takega ali podobnega.«⁶⁸

Slomškov vpliv na opismenjevanje Slovenk in Slovencev

Leta 1842 je izšla prva izdaja Slomškove knjige *Blaže in Nežica* v nakladi 4000 izvodov. Leta 1848 je Blaznik natisnil novih 2000 izvodov knjige. Prvi dve izdaji z razmeroma visoko naklado pričata, da so knjigo zelo uporabljali, saj sta bili obe izdaji dokaj hitro razprodani.⁶⁹ Tretja izdaja, ki je izšla leta 1857, pa se dolgo ni razprodala, saj so se šolske in prosvetne razmere spremenile in knjiga ni bila več tako aktualna.

Kdo je knjigo kupoval? Slomšek jo je namenil učiteljem in učencem, čeprav v prvi vrsti učiteljem. Gotovo so jo rabili oboji: učitelji so dobili v njej domačo metodiko in zbirko učne snovi, učenci in njihovi bratje in sestre pa prijetno berilo. Marsikateremu učencu je lahko prav ta knjiga vzbudila veselje do branja.

Priročnik BN, ki je bil na splošno zelo dobro sprejet, je odmeval tudi v vrsti šolskih knjig, »ki jih je po naročilu učnega ministrstva deloma sam napisal, deloma pa so jih po njegovih načrtih in navodilih sestavili drugi.« Te knjige nam že po svoji vsebini kažejo, da so nekako nadaljevanje programa iz BN. Abecedniki so se razvili iz 'Malega Blažeta', ki je nastal kot uvod v BN, ko ni več ustrezal Musijev navod; v berila je vtaknil Slomšek mnoge sestavke iz BN, le da jih je često razširil in uredil bolj sistematično (posebno velja to za 'Veliko berilo...'); nemška slovnica tudi spominja na BN, dasiravno ne tako močno kot berila (deloma isti primeri, a druga terminologija!); 'Ponovilo...' je prineslo znova precej isto učivo kot BN, obdelali pa so ga različni

67 Vinko Brumen, n. d., 65.

68 Vinko Brumen, n. d., 70.

69 Prim. Vinko Brumen, n. d., 106.

pisatelj; 'šola lepega petja' je nadaljevala pevski program iz BN; dvojezične šolske knjige pa so bile le okrajšane izdaje slovenskih v obeh jezikih (precej predelana ali celo povsem nova tvorba je le dvojezični abecednik). Vendar pri tem delu Slomšek ni tako uspel kakor z BN. Njegove šolske knjige so iz jezikovnih ozirav odklanjali Krajnci, težave so jim delali na Koroškem in v sekovskem delu Štajerske, mnogim so se zdele preveč posvetne, drugi pa jih niso znali uporabljati. Zato jih je moral Slomšek zadnja leta svojega življenja zagovarjati, učitelje pa učiti, kako jih naj uporabljajo.⁷⁰

Slomšek je želel vzgojiti humanega človeka, ki bo znal živeti v danih življenjskih okoliščinah. Zato je še danes veljavno Slomškovo napotilo učiteljem: »Učite deco brati gladko, pisati čedno, pa še bolj skrbno pravilno živeti.«⁷¹

Slomškov vpliv na opismenjevanje med Muro in Rabo

Slomška pa so tudi poskušali posnemati. Najbolj izrazit posnemovalec Slomška, predvsem priročnika BN, je prekmurski razsvetljenec Jožef Košič (1788 Bogojina - 1867 Gornji Senik), buditelj Slovencev v Prekmurju in Porabju, ki je izdal knjižico *Zobriszani Szloven i Szlovenka med Mürov i Rábov*,⁷² s katero je hotel pokazati svojim rojakom na Ogrskem uspehe dobre šole ter jim dati nasvete in nauke za razne življenjske priložnosti. »Pri tem pa se tako močno naslonil na *Blaže in Nežica*, da bi mogli njegovo knjižico imenovati okrajšano prekmursko izdajo BN. Že v uvodu se močno kaže vpliv BN, dasi je tega še precej samostojno obdelal. Kar se tiče notranje ureditve šole in nauk, ki jih je namenil šolarjem in odraslim, je bil Košič veren Slomškov učenec.«⁷³

Iz osebnih razlogov me je zanimalo, ali je Slomškovo besedilo pri opismenjevanju v BN, ki ga je poznal Jožef Košič,⁷⁴ vplivalo direktno na opismenjevanje »ogrskih Slovencev«. O Košičevi uporabi Slomškovega priročnika BN ni nobenega dvoma, toda pri opismenjevanju prekmurskih in porabskih Slovencev si Košič na enak način kot Slomšek ni prizadeval, ker je takrat na Ogrskem, tudi v Prekmurju in Porabju, bilo, tako se vsaj zdi, opismenjevanje že precej urejeno in ga niso več vodili duhovniki, ampak učitelji,⁷⁵ duhovnik je imel v šoli – po Košiču⁷⁶ – verouk ob sredah in sobotah. Po

70 Vinko Brumen, n. d., 106–107.

71 Stanko Janežič, *Slomšek in naš čas*, Šmarnice 1992, Slomškova založba, Maribor 1992, 45; Anton Medved, *Knezoškof lavantinski Anton Martin Slomšek*, Družba sv. Mohorja v Celovcu 1900, 132–133.

72 Prim. Vilko Novak, *Izbor prekmurskega slovstva*, Ljubljana 1976, 76, 152–53.

73 Vinko Brumen, n. d., 107.

74 Trenutno je v Sloveniji znan samo en izvod Košičeve knjige *Zobriszani Szloven i Szlovenka med Mürov i Rábov* (Nájde sze v-Körmendini pri Udvary Ferenci Knigovezari, 1845?), ki ga hrani Knjižnica Mirana Jarca v Novem mestu med raritetami (COBISS.Si – ID = 22129463; prej ŠK 20624). Dva izvoda, ki sta bila v lasti Ivana Škafarja in Vilka Novaka, sta trenutno »izgubljeni«, morda se bosta našla, en izvod pa je še na Madžarskem. Na srečo ima tudi Pokrajinska in študijska knjižnica v Murski Soboti fotokopirano besedilo. Obema knjižnicama se za prijaznost iskreno zahvaljujem.

75 Prim. Miroslav Kokolj, Bela Horvat, *Prekmursko šolstvo*, Panonika, Murska Sobota 1977, 95–134.

76 Jožef Košič, *Zobriszani Szloven i Szlovenka med Mürov i Rábov*, Körmend (1846?), 13.

naročilu ogrsko-hrvaškega zbora 1844 je podkancler grof György Apponyi pripravil predpise o ureditvi šolstva, ki jih je 16. julija 1845 potrdil kralj Ferdinand V. Košičeva knjiga bi naj bila izšla med oktobrom 1845 in letom 1848, letnica izdaje žal ni nikjer napisana. Košič je predpise za *Ureditev osnovnih šol (Systema scholarum elementarium in Hungaria)*⁷⁷ gotovo poznal in morda tudi zaradi teh predpisov o *Ureditvi osnovnih šol* Slomška ni posnemal v »opismenjevanju« v ožjem pomenu besede, marveč je iz BN povzel vzgojne, lepovedenjske in moralne nauke, ker je na Ogrskem, tudi med rekama Muro in Rabo, takrat bila že redna tedenska šola. Košičevo uporabo Slomškovih BN glede drugih vidikov (vzgojnih, moralnih, lepovedenjskih) sta že proučila Vilko Novak⁷⁸ in nato še Lojze Kozar.⁷⁹ Zato lahko rečemo, da sicer Slomšek ni neposredno in tudi ne posredno vplival na opismenjevanje prekmurskih in porabskih Slovencev na Ogrskem, je pa tudi v Prekmurju in Porabju po Košiču vplival z vzgojnimi in moralno-verskimi besedili in pozneje tudi s knjigami družbe sv. Mohorja, ki so jih naročali prekmurski in porabski Slovenci.

Sklep

Zasluge Slomška pri opismenjevanju našega ljudstva v 19. stoletju moramo presojati po razmerah v takratnem času (v prvi polovici 19. stoletja; precej podeželskih otrok ni obiskovalo osnovne šole) in v takratnem političnem kontekstu (monarhija), ko je bila želja predvsem v nemških šolah vzgojiti dobre državljane.

Že naslov *Blaže in Nežica* pomeni, da je Slomšek napisal učbenik, ki ga je namenil sicer duhovnikom in učiteljem kot pripomoček za nedeljsko šolo, namenjen pa je bil za dečke (Blaže) in deklince (Nežica), kar je za tisti čas zelo pomembno. Iz naslova sledi, da je dajal obema spoloma enak poudarek pri opismenjevanju.

Celo Vlado Schmidt (1910 Prebold – 1996 Ljubljana), ki je bil režimski pedagog in ideološko popolnoma drugačnega mnenja kot njegov vrstnik in raziskovalec priročnika *Blaže in Nežica*, ter poznejši begunec Vinko Brumen (1909 Šalovci pri Središču ob Dravi – 1993 Buenos Aires), v svoji *Zgodovini šolstva in pedagogike na Slovenskem* Brumna žal sploh ne omenja, ne more pa mimo Slomškove knjige *Blaže in Nežica* in zato piše: »To je pravzaprav enciklopedija za slovenskega kmeta, v kateri je najvažnejše, kar naj bi po piščevi zamisli poleg krščanskega nauka znal in kakršen naj bi postal, da bi bil veren kristjan, vdan podložnik in uspešen kmetovalec. Zato je tudi v *Blažetu* in

77 Prim. Miroslav Kokolj, Bela Horvat, n. d., 123–134.

78 Vilko Novak, *Jožef Košič in njegovo delo*, v: *Jožef Košič – Življenje Slovencev med Muro in Rabo*, Budimpešta 1992, 7–15.

79 Lojze Kozar, *Slomškova Blaže in Nežica v nedeljski šoli in Košičev Zobriszani Szloven i Szlovenka med Mürov i Rábov*, v: *Košič in njegov čas*, Zbornik razprav o Jožefu Košiču, Košičev sklad, Budimpešta 1994, 89–95.

Nežici več gradiva, ki je lahko kmečki mladini širilo obzorje, kakor v tedanjih oficialnih učbenikih za redne podeželske osnovne šole.«⁸⁰

Trditev dr. Franceta Kidriča, da Slomšek »kot škof in duhovnik zavzema prvo mesto v slovenski zgodovini po Cirilu in Metodu,«⁸¹ ni pretirana, predvsem, če pomislimo na opismenjevanje slovenskega ljudstva s priročnikom *Blaže in Nežica*, in zaradi ustanovitve najstarejše slovenske knjižne založbe Družbe sv. Mohorja in izdajanja poceni knjig za vse, tudi podeželske Slovence in Slovenke. Slomšek je Slovence učil pisati, predvsem pa je s pisanjem in z Družbo sv. Mohorja omogočil, da smo Slovenci dobivali poceni knjige, jih vzljubili in brali. Družba sv. Mohorja je imela naročnike, kar je objavljeno v Mohorjevih koledarjih, po vsem ozemlju, kjer so živeli Slovenci, od Gorice in Trsta do Murske Sobote in Monoštra, od Celovca do Brežic, Reke in Razkrižja, naročniki pa so bili tudi zunaj slovenskega govornega prostora, predvsem iz Hrvaške in tudi drugih slovanskih dežel v avstroogrski monarhiji in med izseljenci po svetu.

Viri in Literatura

- Brumen, Vinko »*Blaže in Nežica*«, Kulturno-pedagoški pomen Slomškovega dela, Inauguralna disertacija, V Mariboru 1936.
- Danica Ilirska 1838, št. 22, št. 23. N 4 (1846).
- Janežič, Stanko, *Slomšek in naš čas*, Šmarnice 1992, Slomškova založba, Maribor 1992.
- Kokolj, Miroslav; Horvat, Bela *Prekmursko šolstvo*, Panonika, Murska Sobota 1977.
- Košič, Jožef, *Zobriszani Szloven i Szlovenka med Mürov i Rábov*, Körmend (1846?).
- Košič, Jožef, *Življenje Slovencev med Muro in Rabo*, Budimpešta 1992.
- Medved, Anton, *Knezoškof lavantinski Anton Martin Slomšek*, Družba sv. Mohorja v Celovcu 1900.
- Novak, Vilko, *Izbor prekmurskega slovstva*, Ljubljana 1976.
- Schmidt, Vlado, *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem*, 2, Delavska enotnost, Ljubljana 1988.
- Slomšek, Anton, *Blaže in Nežica v nedelskej šoli, Učitelom in učencem za pokašno*, Tretji natis, V Celovcu 1857, Faksimile, Celje 2006.
- Stanojević, Stanoje, *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka*, IV, (Zagreb 1929).
- Košič in njegov čas*, Zbornik razprav o Jožefu Košiču, Košičev sklad, Budimpešta 1994.
- 130 let visokega šolstva v Mariboru, zbornik simpozija*, Maribor-Celje, Mohorjeva družba, 1991.

80 Vlado Schmidt, *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem*, 2, Delavska enotnost, Ljubljana 1988, 213. Sicer pa V. Schmidt v *Zgodovini šolstva in pedagogike na Slovenskem* Slomška pogosto omenja: II. del: 28, 123, 143, 180, 188, 190, 191, 213, 222, 224, 229, 233, 234, 263, 289, 290 in 293; III. del: 17–19, 30, 38, 39, 43, 51–55, 77, 78, 97, 104, 107–110, 114, 117, 118, 134, 135, 137, 144, 145, 233, 245, 282, 296, 336, 247, 411.

81 Franc Kidrič, *Slomšek Antun Martin*, v: *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka*, IV., ur. Stanoje Stanojević (Zagreb 1929), 245.

*Zusammenfassung****Die Bedeutung von Anton Martin Slomšek für die Alphabetisierung der Slowenen im 19. Jahrhundert******Vinko Škafar***

---

*Der vorliegende Beitrag wurde anlässlich des 150. Todestages des Bischofs, Pädagogen, Schriftstellers und Volkserweckers, des seligen Anton Martin Slomšek, vorbereitet. Angefangen mit seinem Lebenslauf und später dann nach seinem grundlegenden pädagogischen Werk *Blaže und Nežica in der Sonntagsschule* präsentiert uns der Autor die Bedeutung und Tätigkeit der Sonntagsschulen, vor allem aber die Bestrebungen von Anton Martin Slomšek für die Alphabetisierung der Slowenen im 19. Jahrhundert. Unter anderem präsentiert der Autor auch Slomšeks pädagogische Art des Rechnen- und Schreibenlehrens in slowenischer und deutscher Sprache, die späteren Reaktionen auf das Werk *Blaže und Nežica in der Sonntagsschule* und den Einfluss des Werkes auf die späteren Autoren der slowenischen Lehrbücher. Der Autor des Beitrags spricht von über Slomšeks Einfluss auf die Alphabetisierung der Slowenen zwischen der Mur und Raab und über die erste damalige Lehre des Briefe- und Urkundenschreibens.*